

ROMÂNIA DUPĂ 2016.

VICTORIA POPULISMULUI

Am să pornesc de la definiția lui Cas Mudde a populismului: populismul este o ideologie potrivit căreia societatea este împărțită în două grupuri antagoniste: elita și poporul.

Ambele grupuri sunt construite ca fiind omogene. Elita este una singură, toți membrii ei au caracteristici și interese identice. La fel, poporul formează un singur grup, toți membrii lui având caracteristici și interese identice.

Pe scurt, populismul operează cu o viziune dualistă: o singură elită, ai cărei membri sunt identici, versus un singur popor, ai cărui membri sunt la rândul lor identici.

Din perspectiva asta, dualismul populist se opune pluralismului, pentru care societatea este compusă dintr-o multitudine de grupuri eterogene, cu viziuni, valori și interese diferite – uneori divergente, alteori doar diferite, dar de fiecare dată mai mult sau mai puțin legitime.

Pentru populiști, elita și poporul nu sunt categorii descriptive. Ele sunt, cum am văzut mai sus, categorii normative. Mai mult, ele sunt categorii morale: elita este intrinsec coruptă, deci moralmente rea, pe când poporul este intrinsec bun.

Moralizarea celor două categorii transformă dualismul în maniheism. Populismul devine astfel o ideologie care are drept narațiune fundamentală războiul dintre Bine și Rău. (Cealaltă opoziție la populism vine dinspre elitism, care nu e decât un populism întors pe dos. Elitiștii împart și ei societatea în două grupuri omogene – elita și poporul –, dar pentru ei elita reprezintă Binele, iar poporul Răul.)

În consecință, pentru populiști compromisul politic devine imposibil. Nu poți negocia nimic cu elita coruptă, fiindcă orice astfel de negociere duce în mod necesar la coruperea poporului, la impurificarea lui.

Când diferența devine moralmente blamabilă, când a fi diferit ajunge să însemne a fi rău, dialogul devine imposibil. Singura soluție rămâne războiul total, eliminarea Răului și victoria finală a Binelui.

1. Bun, cam astea ar fi principalele caracteristici ale populismului. Din perspectiva asta, cea mai importantă și mai plină de consecințe dintre schimbările politice care au avut loc la noi din 2016 încoace o constituie transformarea PSD dintr-un partid preponderent conservator într-unul populist de dreapta, după modelul Fidesz și al PiS.

Pentru noul PSD, elita coruptă e reprezentată de „statul paralel” și de susținătorii lui, iar poporul e reprezentat de etnicii români (cu tradițiile lor). Cine respinge aceste tradiții, cine încearcă o modernizare socială a României după

modelul democrațiilor avansate, nu mai face parte din „popor” și devine membru sau unealtă a elitei corupte.

Noul PSD este un partid care își propune explicit eliberarea „poporului” de sub tirania „elitei corupte” (pro-)occidentale. În consecință, nu e de mirare că noul PSD regăsește și reciclează retorica autohtonistă și suveranistă a național-comunismului ceaușist – firește, cu aduceri la zi care țin cont de realitățile contemporane.

2. De cealaltă parte, avem apariția și succesul electoral al unui partid populist nou-nouț: USR. Pentru USR, elita coruptă e reprezentată de PSD și sateliții săi, dar și de celelalte partide mainstream (în principal PNL). Oricine a făcut politică până la apariția USR e blamabil, la fel ca toate politicile partidelor mainstream, fiindcă rezultatul lor a fost și continuă să fie impunerea unei elite tiranice și nelegitime asupra poporului – deci o victorie a Răului asupra Binelui.

„Poporul”, în viziunea USR, e reprezentat de oamenii cinști și profesioniști, care au reușit prin forțe proprii și prin merit personal. Din perspectiva asta, cei care nu au reușit („asistații sociali”) și cei care au reușit prin mijloace frauduloase nu fac parte din „popor”, ci sunt fie membri, fie unelte ale elitei corupte.

USR e angajat cu arme și bagaje în distrugerea acestei „elite corupte”, în eliberarea „poporului” de sub tirania ei. De aici și radicalismul USR în Parlament: celelalte partide nu sunt reprezentante legitime ale voinței diferitelor grupuri sociale, ca în viziunea pluralistă, ci sunt Dușmanul care trebuie eliminat și cu care nu se negociază.

3. În afară de USR, avem un alt partid nou de tip populist, unul al cărui succes electoral nu a fost testat încă: Demos. Pentru Demos, „elita coruptă” e reprezentată de neoliberalismul global și de susținătorii lui locali, iar „poporul” e reprezentat de victimele acestuia. Dacă nu ești sau nu te consideri victimă a politicilor de globalizare, pentru Demos nu faci parte din „popor”, ci ești membru sau unealtă a elitei corupte.

Demos face eforturi remarcabile pentru a nu identifica neoliberalismul cu pro-occidentalismul, însă rămâne de văzut cât timp va fi dispus să facă aceste eforturi și cu ce succes.

4. Dintre partidele mainstream, PNL pare și el prins în tranziția de la un partid mainstream la unul populist. Pro-

blema lui e că încearcă, fără succes până în prezent, să găsească o formulă care să combine populismul de tip PSD cu populismul de tip UR.

Cu alte cuvinte, deși actualul PNL operează limpede cu distincția populistă dintre „elita” și „popor” și se situează de partea „poporului”, el definește și elita și poporul atât în termenii propuși de UR, cât și în cei propuși de PSD, în funcție de circumstanțe, ceea ce generează confuzii și face imposibilă dezvoltarea unei narațiuni coerente, așa cum e cazul la PSD, la UR și la Demos.

Același lucru e valabil și pentru celelalte partide parlamentare, în special pentru UDMR și PMP.

În cazul ALDE, tranziția de la partid mainstream la partid populist a fost reușită fiindcă a preluat narațiunea PSD – doar cu unele nuanțe diferite.

5. În concluzie, din 2016 și până în prezent am asistat la transformarea PSD în partid populist, la apariția a două noi partide populiste – UR și Demos (aș scrie și de RO+, dar el încă nu există și rămâne de văzut cum se va poziționa pe clivajul dintre partide populiste și partide mainstream) – și la tranziția, mai mult sau mai puțin reușită, a celorlalte partide parlamentare de la partide mainstream la partide populiste.

Cu alte cuvinte, asistăm la o resurgență fără precedent a populismului. Practic nu mai avem partide mainstream, care să adere la viziunea pluralistă. Avem doar partide populiste, fiecare dintre ele angajate fără rest în războiul Binelui împotriva Răului – chiar dacă fiecare dintre ele operează cu definiții diferite ale „elitei corupte” și ale „poporului”.

Omniprezența viziunii populiste, combinată cu faptul că maniheismul populist face imposibilă orice formă de dialog, de negociere și de compromis cu cel diferit de tine, explică și nivelul insuportabil de ridicat de intransigență și de radicalism din societatea românească de azi.

Iar asta va avea efecte pe termen lung asupra nivelului și a calității democrației românești.

6. O a doua schimbare semnificativă pe care o observăm după 2016 ține de apariția unor modele organizaționale noi.

La UR avem decizii luate prin referendumuri interne și recenta selectare a candidaților la alegerile europarlamentare prin alegeri primare închise. Eu unul aș fi preferat primarele deschise, la care să voteze și cetățenii, nu doar membrii de partid, dar chiar și așa avem de-a face cu un uriaș pas înainte.

La Demos vedem respectarea strictă a principiului egalității de gen. Partidul are doi co-președinți, unul bărbat și celălalt femeie. În plus, consiliul executiv este format dintr-un număr egal de bărbați și de femei.

RO+ nu există încă oficial, deci nu știm ce anume ar putea să prevadă statutul său, dar manifestul partidului vorbește despre obligația ca partidul să asigure, în interio-

rul său, reprezentare politică tuturor grupurilor sociale. Cu alte cuvinte, RO+ pare decis să se organizeze după un model care să respecte diversitatea socială.

Toate aceste trei formule de organizare sunt noi, de negăsit la partidele vechi, și toate trei prezintă o dimensiune a democrației care până acum a fost ignorată în politică: democrația directă în cazul UR, egalitatea de gen în cazul Demos, respectiv respectarea diversității sociale în cazul RO+.

Din perspectiva asta, cele trei partide menționate sunt noi inclusiv în sensul că experimentează formule organizaționale noi. Iar aceste formule sunt toate pro-democratice.

7. Spre deosebire de vechile partide, UR și Demos combină așadar viziunea populistă cu una apăsător democratică. (Despre RO+ nu putem spune încă nimic, fiindcă, neexistând încă oficial, nu putem ști dacă va opta pentru o viziune populistă/maniheistă sau pentru una mainstream/pluralistă.)

Democrația, însă, este rezervată exclusiv membrilor săi, nu și manierelor de interacțiune cu celelalte partide sau cu instituțiile statului. În cazul acestor interacțiuni, ele aplică viziunea populistă: celelalte partide și instituțiile statului sunt Dușmanul, fiindcă ele sunt parte a „elitei corupte”.

De unde rezultă că democrația este rezervată exclusiv „poporului” deoarece, din perspectivă populistă, doar vocea „poporului” este cea care contează. Cine nu face parte din „popor” nu se bucură de drepturi.

Cu alte cuvinte, pentru partidele noi, organizația politică există tocmai pentru a da „poporului” o voce cu care să se exprime împotriva „elitei corupte”. Mai precis, pentru a da „poporului” o voce care să reducă la tăcere „elita coruptă”.

În general, combinația asta dintre populism ideologic și democrație organizațională este una nouă. În Europa, ea a fost experimentată pentru prima oară de Mișcarea 5 Stele din Italia.

Democrația organizațională este introdusă, în cazul ăsta, tocmai pentru a întări viziunea populistă. Ea este pusă în scenă pentru a contrasta cu (presupusul) antidemocratism, sau cel puțin cu deficitul democratic de la nivelul „elitei corupte”. Inexistența democrației interne sau a egalității de gen în interiorul vechilor partide devine astfel o probă în procesul intentat împotriva lor, o probă menită să le pună într-o poziție de inferioritate prin culpabilizare morală.

Avem, astfel, o alunecare generală înspre populism, dar cu două tabere distincte: una mai degrabă indiferentă față de democrație (PSD, ALDE, PNL) și una care operaționalizează democrația (UR, Demos) pentru a o folosi nu doar ca semn distinctiv față de partidele vechi, dar și pentru a elimina din spațiul public vocea viziunii pluraliste. Din perspectiva asta, democrația organizațională e doar un truc.